

Пронікова Ірина

ORCID 0000-0001-6911-0433

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і методики
викладання історії та суспільних дисциплін,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: irinapronikova@gmail.com

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

У статті проаналізовано отримання здобувачами освіти в закладах післядипломної педагогічної освіти знань з фінансової грамотності засобами цифрової економіки.

Метою дослідження є визначення особливостей та напрямів підвищення рівня фінансової грамотності здобувачів освіти у закладах післядипломної педагогічної освіти засобами цифрової економіки.

Методологія дослідження. У статті використано аналіз наукових джерел на філософському та загальнонауковому рівнях пізнання. Методологічною основою дослідження є системний підхід до аналізу, педагогічних досліджень з розвитку цифрової економіки у закладах післядипломної педагогічної освіти. Методологія дослідження дозволила визначити й обґрунтувати вплив цифрової економіки на якість підвищення кваліфікації вчителів у закладах післядипломної педагогічної освіти.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що обґрунтовано використання і вплив цифрової економіки на удосконалення викладання з метою покращення технологій в освітньому процесі закладів післядипломної педагогічної освіти.

Проведене дослідження дозволяє зробити **висновок**, що фахова підготовка вчителів в системі підвищення їх кваліфікації у закладах післядипломної педагогічної освіти, зокрема з фінансової грамотності із використанням цифрової економіки, є вагомим чинником професійного росту і ресурсом їх практики. Удосконалення змісту цього процесу має стати одним із пріоритетних напрямів освітнього процесу в закладах післядипломної педагогічної освіти. Доведено, що отримані під час підвищення кваліфікації вчителями знання та навички з фінансової грамотності з використанням цифрової економіки повинні розглядатися як фактор їх зростання. Тільки фінансово грамотні та компетентні вчителі спроможні виховувати підприємців-новаторів, інвесторів, свідомих платників податків і успішних фінансово грамотних громадян.

Ключові слова: фінансова грамотність; здобувачі освіти; заклади загальної середньої освіти; заклади післядипломної педагогічної освіти; цифрова економіка.

Постановка проблеми. Розвиток інформаційних технологій в умовах розвитку глобалізаційних процесів сприяє появі новітніх банківських продуктів та технологій, що вимагає від здобувачів освіти у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО), вчителів, вирішення складних завдань до розв'язання котрих вони часто виявляються невідповідними. Відсутність необхідних економічних знань та компетентностей робить неможливим прийняття ними зважених фінансових рішень. Підвищення дорослими та здобувачами освіти рівня фінансової обізнаності призведе до зниження скорочення випадків шахрайства з боку недобросовісних учасників ринку та дозволить забезпечити соціальну й економічну стабільність в країні. Тому розробка і впровадження в навчальний процес закладів післядипломної педагогічної освіти програм з підвищення фінансової грамотності є сьогодні надзвичайно актуальним для України. Однією з таких програм є фінансова грамотність в цифровій економіці [1; 2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання шкільної економічної освіти, підвищення фінансової грамотності здобувачів освіти в Україні знайшли своє відображення в роботах І. Жорової, Н. Ничкало, В. Мадзігона, І. Пронікової, Т. Смовженко, О. Романовського, І. Соркіна та інших. У них розглянуто основні підходи до трактування поняття «фінансова грамотність», визначені причини низького рівня фінансової грамотності школярів та дорослих в Україні, запропоновано шляхи підвищення її рівня. Разом з тим залишаються невирішеними питання підвищення фінансової грамотності здобувачів освіти як потенційних інвесторів у розвиток та забезпечення стабільності суспільства.

Підвищення рівня фінансової грамотності вчителів є одним з основних напрямків формування її інвестиційного ресурсу. Фінансова освіта необхідна людині протягом всього життя. Здобувачам освіти у ЗЗСО вона надає перше уявлення про цінність грошей, прищеплює навички планування бюджету і

принципів формування заощаджень, у дорослому віці – формує свідому і ефективну поведінку в прийнятті фінансових рішень [3].

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) визначає фінансову грамотність як «комплекс знань, вмінь, навичок, ставлення та поведінки людини, необхідних для ухвалення важливих фінансових рішень та для досягнення особистого фінансового добробуту» [7].

У загальному розумінні фінансова грамотність – це те, як ми ставимося до грошей, управляємо фінансами, плануємо майбутнє. Але, значна частина громадян має недостатній рівень знань для розуміння основних фінансових продуктів і планування свого бюджету, недооцінює свої ризики і часто приймає неефективні рішення з управління власними фінансами [4].

За результатами дослідження «Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021 році», проведеного за підтримки USAID у серпні 2021 року, індекс фінансової грамотності українців зріс до 12,3 балів порівняно з 11,6 балів у 2018 році. Порівняно з іншими країнами за показником індексу фінансової грамотності Україна перебуває на одному рівні з Болгарією та Хорватією, залишивши позаду Грузію (12,1 бала), Румунію (11,2 бала) та Італію (11,1 бала). Показник 2021 р. – це лише 58% від максимального значення в межах дослідження, який сягає 21 бал, та є меншим від мінімального цільового рівня, рекомендованого ОЕСР (14 балів) [5].

Найвищий рівень фінансової грамотності зафіксовано в українців віком 25–34 роки (12,7 бала) та 30–59 років (12,6 бала). Найменш фінансово обізнаною є молодь віком 18–19 років (10,1 бала), 18–24 роки (11,4 бали) та громадяни, старші 60 років (11,6 бала). Варто відзначити, що саме молодь 18–19 років залишається найменш фінансово обізнаною зі значенням Індексу 10,1 бали, що означає необхідність продовження спрямування зусиль на підвищення фінансової грамотності у цій віковій групі і молодше. Також потребує пильної уваги рівень фінансової грамотності вікової групи старше 60 років (11,6) [5].

Результати проведеного дослідження в Україні, як і дані ОЕСР у розрізі інших країн, підтверджують, що пришвидшити зростання фінансової грамотності допоможе користування сучасними інформаційними технологіями. Різниця в рівні фінансової обізнаності між користувачами та не користувачами становить 2,5 бала (12,4 та 9,9 бала відповідно) [6].

У сучасних умовах переходу на цифрову економіку вдосконалюються, модернізуються її різні сектори. Найзначніші зміни спостерігаються у фінансовому секторі, який створює нові продукти та фінансові послуги, що задовольняють численні потреби суспільства.

Цифрова економіка змінює людину та світ навколо неї. З'являються нові фінансові продукти та фінансові послуги, важкі для розуміння. Виразно стала виявлятися невідповідність знань українців з фінансової грамотності вимогам ринку фінансових послуг, який стрімко змінюється.

Швидкий та стійкий розвиток економіки країни залежить не тільки від розробки та впровадження нових, більш ефективних фінансових технологій, а й від готовності населення їх сприймати та використовувати, довіряти цим сучасним фінансовим продуктам та послугам.

Таким чином, у світі цифровізації проблема підвищення фінансової грамотності вчителів стає важливою й актуальною. Умови цифрової економіки створюють можливості вивчення нових сфер діяльності та підвищення фінансової грамотності. Сферами ознайомлення з продуктами цифрової економіки стають YouTube-канали на яких відомі економісти розміщують свої відеоролики. В доступному для розуміння викладі вони пояснюють форми взаємодії з фінансами, зокрема, принципи інвестування, аналізують ситуацію на ринках та дають поради щодо найбільш доцільного вкладення коштів.

Також інформаційно-комунікаційні технології надають можливість доступу до навчальних онлайн курсів та відеосеріалів з фінансової грамотності для різних вікових категорій, які розміщені на різних онлайн-платформах.

У сучасних умовах використання потенціалу відеоматеріалів в освітній діяльності є актуальним та перспективним напрямом. Під відеоматеріалом розуміється відеофільм, відеофрагмент, відеокурс, відео програма. Вони демонструються в навчальних цілях з використанням відеотехніки. Одночасно зазначаємо, що мова йде про відеоматеріал, демонстрація якого підпорядкована певним навчальним цілям [7].

Особливу педагогічну роль у впровадженні знань з фінансової грамотності у практику освіти має навчання пов'язане зі сприйняттям освітніх відеоматеріалів.

Сучасні здобувачі освіти ЗЗСО народилися та зростають в цифровому суспільстві. Способи отримання ними інформації, опрацювання, передавання даних значно різняться від тих, до яких звикли вчителі попередніх поколінь. Відео є мультимодальним, тобто задіює різні органи чуття, завдяки чому покращує сприйняття та засвоєння навчальних матеріалів.

В освітньому процесі ЗЗСО є доцільним використання сучасного дидактичного матеріалу, зокрема, відео. За його допомогою задіяно слуховий та зоровий аналізатори, які є домінуючими каналами сприйняття навчального матеріалу. Доцільність використання відео у навчальному процесі пояснюється: доступністю відеоматеріалів, які можуть бути записані з різних джерел; наявністю певного досвіду користування відеотехнікою і відеопродукцією; можливістю більш активної творчої діяльності викладача.

Використання відео на уроках підвищує якість навчання у ЗЗСО, пробуджує інтерес до процесу навчання, слугує джерелом набуття знань і засобом їх контролю, закріплення, повторення та узагальнення, значно покращує ефективність навчального процесу, спонукає здобувачів освіти до комунікативної діяльності та дозволяє засвоїти майже 65% матеріалу.

Для здобувачів початкової освіти особливе педагогічне навантаження з підвищення фінансової грамотності виконують мультфільми. У цієї аудиторії переважає головним чином наочно-образний тип

мислення та проявляється найбільший інтерес до мультфільмів. Вони сприймають їх як зрозуміле вікно у дорослий світ й краще сприймають і засвоюють навчальний матеріал через візуальні образи, що сприяє створенню уявлення про фінансові ситуації та різні моделі поведінки, формують особисте ставлення до того, що відбувається. Використання мультфільмів на заняттях з фінансової грамотності може стати дієвим педагогічним інструментом для досягнення визначених результатів навчання.

Серед вітчизняних напрацювань, створених для підвищення рівня фінансової грамотності дітей – проєкт «Цікава фінансова грамотність» від Future Education. Доступні у YouTube мультфільми розповідають дітям про особисті фінанси та прості фінансові лайфхаки на кожен день та «Абетка грошей» (Уроки тітоньки Софи) – український дитячий навчальний мультсеріал, який в доступній і легкій формі розповідає про те, що таке гроші і як вони працюють.

Ефективним педагогічним інструментом розвитку фінансових компетентностей здобувачів освіти є навчальні відеофільми та серіали. Характерними особливостями навчального кіно є інформаційна насиченість, сильний емоційний вплив на аудиторію, регульований темп подачі інформації з екрана, керування процесом сприйняття інформації, цілісність і завершеність. Інформаційна насиченість фільму полягає в тому, що за короткий час його демонстрування подається такий обсяг інформації, який неможливо передати словесно з використанням інших засобів наочності.

Допомогти підліткам засвоїти базові навички безготівкових розрахунків та зрозуміти, як працюють ключові правила безпеки на це спрямований вітчизняний веб-серіал «Фінансовий Skill Up. Школа платіжної грамотності», створений компанією MasterCard у співпраці з Асоціацією «СМА» за підтримки Міністерства освіти і науки України. Мета серіалу – розвинути фінансову грамотність здобувачів освіти ЗЗСО на прикладі їх однолітків. Однією з головних тем проєкту є безпека у користуванні фінансовими інструментами [6].

Міністерство цифрової трансформації України, у партнерській співпраці Національним банком України, Ощадбанком та Приватбанком започаткували два освітні серіали з фінансової грамотності на платформі «Дія. Цифрова освіта»: «Дружні цифрові фінанси» та «Цифрові гроші». «Дружні цифрові фінанси» – серія короткометражних відео у форматі інформаційно-розважального веб-серіалу для молоді [1].

Освітній серіал містить 8 серій тривалістю 6-11 хвилин. Ознайомлення із ним допоможе здобувачам освіти більш ефективно працювати з сімейним бюджетом, навчить розрізняти дебетову та кредитну картки, ознайомить з особливостями кредитів і депозитів, розповість про валютний рахунок і онлайн-банкінг. Освітній курс «Цифрові гроші» містить 7 серій тривалістю 7-8 хвилин. У серіалі простою мовою розповідається все про банківські платіжні картки, платежі онлайн, перекази коштів не виходячи з дому, кредитні ліміти, накопичення коштів та як убезпечити себе від неприємних ситуацій у сфері фінансів [1].

Застосування відеоматеріалів з фінансової грамотності у навчальному процесі закладів післядипломної педагогічної освіти, зокрема і тих, які рекомендовано МОН України використовувати в навчальному процесі ЗЗСО, сприяє зростанню інтересу здобувачів освіти до сфери фінансів; формує в них певну систему знань, умінь та навичок; розвиває в учителів здатність до самонавчання. Наведені приклади та факти свідчать, що формування у здобувачів освіти ЗЗСО та працівників сфери освіти в системі післядипломної педагогічної освіти фінансової грамотності є однією з актуальних проблем які потребують вирішення, що сприятиме більш ефективному функціонуванню вітчизняної економіки.

Висновки. Використання інформаційних технологій в навчальному процесі закладів післядипломної педагогічної освіти покликані підвищити ефективність навчання фінансової грамотності, вони сприяють найбільш оптимальній комунікації між вчителем і здобувачем освіти в ЗЗСО. Застосування в освітньому процесі різних мультимедійних та комп'ютерних засобів, освітніх інструментів, що включають інформаційні технології, підвищує ступінь наочності навчального матеріалу та надає навчанню практичний характер. Використання інформаційних технологій під час навчання фінансової грамотності безпосередньо сприяє підвищенню рівня інтересу учнів, їх мотивації до пізнавальної діяльності та оволодіння економічними знаннями.

References

1. Дія. Цифрова освіта. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/>
Diya. Tsyfrova osvita [Action. Digital education]. Retrieved from: <https://osvita.diia.gov.ua/>
2. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>
Konseptsiya rozvytku tsyvrovoyi ekonomiky ta suspil'stva Ukrayiny na 2018–2020 roky [Concept for the development of the digital economy and society of Ukraine for 2018-2020]. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>
3. Пронікова І. В. Фінансова грамотність як складова економічного виховання учнівської молоді. *Наукові записки Малої академії наук України: зб. наук. праць. Серія : Педагогічні науки.* 2017. Вип. 9. С. 188-194.
Pronikova, I. V. (2017). Finansova hramotnist' yak skladova ekonomichnoho vykhovannya uchniv's'koyi molodi [Financial literacy as a component of the economic education of young students]. *Naukovi zapysky Maloyi akademiyi nauk Ukrayiny – Scientific notes of the Small Academy of Sciences of Ukraine: Coll. of science works. Series: Pedagogical sciences*, 9, 188-194.

4. Радзішевська Д. В. Підвищення фінансової грамотності населення України як один із пріоритетів державної політики на сучасному етапі. URL : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Radzishevskaya.pdf>
Radzishevskaya, D. V. Pidvyshchennya finansovoyi hramotnosti naseleण्या Ukrayiny yak odyń iz priorytetiv derzhavnoyi polityky na suchasnomu etapi. [Improving the financial literacy of the population as one of the priorities of state policy at the present stage]. Retrieved from: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Radzishevskaya.pdf>
5. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021 році: Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». Київ, 2021. 83 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf?v=4
Finansova hramotnist', finansova inklyuziya ta finansovyy dobrobut v Ukrayini u 2021 rotsi: Proyeckt USAID «Transformatsiya finansovoho sektoru» [Financial Literacy, Financial Inclusion, and Financial Well-Being in Ukraine in 2021: Project USAID «Financial Sector Transformation»]. Kyiv, Ukraine. Retrieved from: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf?v=4
6. Фінансовий SkillUp. Школа платіжної грамотності. URL: https://www.youtube.com/watch?v=dQhNOD_qSy0&list=PLggvf_k9rtkJyE_hhUZWR6HQqVINyJvuv&index=3
Financial SkillUp. Shkola platizhnoyi hramotnosti [School of payment literacy]. Retrieved from: https://www.youtube.com/watch?v=dQhNOD_qSy0&list=PLggvf_k9rtkJyE_hhUZWR6HQqVINyJvuv&index=3
7. OECD. Financial Literacy Skills for the 21st CENTURY. PISA 2012 Results: Students and Money (Vol. VI). OECD Publishing. 2014. 204 p. Retrieved from: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264208094-en.pdf?expires=1593172050&id=id&accname=guest&checksum=CCD0A4F737902B635C0DC1BA23CDA120>

Pronikova I.

ORCID 0000-0001-6911-0433

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Pedagogy
and Methods of Teaching History and Social Sciences,
T. G. Shevchenko National University «Chernigovsky collegium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: irinapronikova@gmail.com*

FINANCIAL LITERACY OF EDUCATIONAL RECIPIENTS IN INSTITUTIONS OF POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION IN THE DIGITAL ECONOMY

The article analyzes the acquisition by applicants of education in institutions of postgraduate education of knowledge on financial literacy by means of the digital economy.

***The purpose** of the study is to determine the features and directions for improving the level of financial literacy of applicants for education in postgraduate education institutions by means of the digital economy.*

***Research methodology.** The article uses the analysis of scientific sources at the philosophical and general scientific levels of knowledge. The methodological basis of the study is a systematic approach to analysis, pedagogical research on the development of the digital economy in postgraduate education institutions. The research methodology made it possible to determine and justify the impact of the digital economy on the quality of teacher training in postgraduate education institutions.*

***The scientific novelty** of the results obtained lies in the fact that the use and influence of the digital economy on the improvement of teaching in order to improve technologies in the educational process of postgraduate education institutions is substantiated.*

The study allows us to conclude that the professional training of teachers in the system of professional development in institutions of postgraduate pedagogical education, in particular in financial literacy using the digital economy, is an important factor in professional growth and a resource for their practice. Improving the content of this process should become one of the priority areas of the educational process in institutions of postgraduate pedagogical education.

It has been proven that the knowledge and skills of financial literacy gained by teachers during professional development using the digital economy should be considered as a factor in their growth. Only financially literate and competent teachers can nurture innovative entrepreneurs, investors, conscientious taxpayers, and successful financially literate citizens.

***Keywords:** financial literacy; health education; lay the foundation for the average lighting; lay a postgraduate pedagogical education; digital economy.*

Стаття надійшла до редакції 13.05.2023 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Т. В. Янченко